

Adam Górski

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

adam.gorski@uj.edu.pl

Ariel Falkiewicz

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

ariel.falkiewicz@gmail.com

Europeizacja krajowych dóbr prawnych? Uwagi na marginesie wyroku SN z dnia 29 marca 2011 r. (III KK 365/10)

*The Europeanisation of National Legal Goods?
Comments on the Margin of Supreme Court's Judgment
of 29 March 2011 (III KK 365/10)*

STRESZCZENIE

Problematyka przestępstw o charakterze (*prima facie*) jedynie krajowym należy do jednej z najbardziej kontrowersyjnych w literaturze przedmiotu. Może być ona rozpatrywana w dwu płaszczyznach: procesowej (międzynarodowa współpraca w sprawach karnych) oraz materialnoprawnej (jurydykcyjnej). Tej drugiej płaszczyzny dotyczy wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2011 r. (III KK 365/10), w którym m.in. uznano, że tzw. internacjonalizacja ścigania musi się wiązać również z uniwersalizacją dóbr prawnych. Autorzy polemizują zarówno z samym rozstrzygnięciem, jak i argumentami, które w ocenie Sądu Najwyższego uzasadniają tak uniwersalistyczne podejście.

Słowa kluczowe: fałszywe zeznania; przestępstwa popełnione za granicą; dobra prawne o charakterze krajowym

Dotychczasowe poglądy dotyczące karalności za złożenie fałszywych zeznań za granicą (przed organem państwa obcego), *mutatis mutandis*, zaś innych przestępstw przeciwko wymiarowi sprawiedliwości, wypowiedziane zostały w uchwale

SN z dnia 26 kwietnia 1995 r.¹ i nie były dotychczas kwestionowane. Sąd Najwyższy ustalił wówczas, iż przepis art. 247 § 1 k.k.² chroni jedynie krajowe dobro prawne (dobro polskiego wymiaru sprawiedliwości). W sytuacji, gdy dana osoba popełnia przestępstwo przeciwko wymiarowi sprawiedliwości państwa obcego, wyłączona jest – z uwagi na brak naruszenia dobra prawnego chronionego przez polską ustawę karną – możliwość pociągnięcia jej do odpowiedzialności karnej w Polsce. Komentowany wyrok zmienia to zapatrywanie.

* * *

Stan faktyczny sprawy, będącej tłem omawianego judykatu, w zakresie relewantnego zagadnienia³ przedstawiał się następująco. Wiesław J. wyrokiem Sądu Rejonowego w R. z dnia 20 maja 2004 r. został skazany za przestępstwo określone w art. 242 § 1 k.k. polegające na samouwolnieniu się ze szpitala krajowego w Zewen na terenie Republiki Federalnej Niemiec w dniu 12 maja 2001 r. Wyrok powyższy nie został zaskarżony i uprawomocnił się w I instancji. Został on jednak zaskarżony kasacją przez Rzecznika Praw Obywatelskich, w której podniesiono zarzut rażącego i mającego istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenia prawa materialnego, tj. art. 242 § 1 k.k., poprzez przyjęcie, że skazany dopuścił się czynu opisanego w tym przepisie, podczas gdy jego zachowanie nie wyczerpywało wszystkich znamion przypisanego mu występku. Autor kasacji odwołał się w swojej argumentacji do poglądu wyrażonego we wspomnianej na początku uchwale SN z dnia 26 kwietnia 1995 r., zgodnie z którym przepisy rozdziału XXXIII Kodeksu karnego z 1969 r. (obecnie rozdział XXX) chronią jedynie polski wymiar sprawiedliwości.

Argumenty, które doprowadziły SN do wydania uchwały z dnia 26 kwietnia 1995 r. w takiej treści, są przekonujące niezależnie od szerszego zakresu jurysdykcji terytorialnej na gruncie k.k. z 1997 r. Stwierdzono tam bowiem między innymi, że brak wyraźnego określenia – w przepisach zawartych w rozdziale XXXIII k.k. – zakresu ochrony dóbr jest równoznaczny z wąskim ujęciem tego zakresu, tj. z objęciem tą ochroną tylko dóbr krajowych. Za powyższym poglądem przemawiają też względy związane z nakazem określoności czynów zabronionych.

¹ I KZP 7/95, OSNKW 1995, nr 7–8, poz. 42.

² Odpowiednik obecnego art. 233 § 1 k.k.

³ Innym istotnym – choć nie kontrowersyjnym – zagadnieniem na tle tego wyroku była kwestia zastosowania art. 54 KWUS. W tym zakresie zob. B. Nita, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29 marca 2011 r., III KK 365/10*, „Palestra” 2012, nr 4, s. 158–163.

Komentowane orzeczenie z dnia 29 marca 2011 r. (III KK 365/10)⁴ dokonuje w omawianej kwestii kopernikańskiego przewrotu⁵. W jego uzasadnieniu stwierdzono, że obecna sytuacja geopolityczna dezaktualizuje tezę o możliwości ochrony za pomocą prawa karnego jedynie dóbr o charakterze „krajowym”, zaś internacjonalizacja ścigania karnego przejawiać się ma nie tylko w udoskonalaniu istniejących mechanizmów współpracy w sprawach karnych, ale i w uniwersalnej ochronie dóbr prawnych za pomocą prawa karnego poszczególnych państw. Zdaniem Sądu Najwyższego próby ścigania przestępczości w izolacji, także przestępczości zwróconej przeciwko interesom publicznym, skazane być muszą na niepowodzenie, co musi być brane pod uwagę przy wykładni prawa.

W sposób bardzo wyraźny zaakcentowano więc racje aksjologiczne, które jednak nie wydają się być zakotwiczone bezpośrednio w bezspornych w teorii prawa metodach jego wykładni. Przy założeniu, że argumentacja Sądu Najwyższego najbliższa jest wykładni funkcjonalnej, warto spytać, czy winno się w komentowanej sytuacji dać jej bezwzględny priorytet. Rozwiązanie jednostkowego problemu niejako – jeśli można to tak określić – „jednym cięciem noża” każe zastanowić się, czy twierdzenia zawarte w judykacie mogą być teoretycznym uzasadnieniem karalności za inne przestępstwa popełnione za granicą w sytuacji, kiedy naruszone zostaje – zasadniczo – partykularne dobro prawne w postaci jakiegoś rodzaju interesu publicznego danego państwa Unii Europejskiej.

W zakresie, w jakim komentowane orzeczenie odstępuje od poglądu o niekaralności za fałszywe zeznania (przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości) przed sądami zagranicznymi, wydaje się ono posługiwać pewnym sylogizmem: skoro odpowiedzialność za fałszywe zeznania za granicą przed polskim urzędem służby zagranicznej, oparte na zasadzie jurysdykcyjnej określonej w art. 109 k.k., nie wymaga weryfikacji warunku podwójnej karalności, to w wypadku fałszywych zeznań przed zagranicznym organem wymiaru sprawiedliwości warunek taki jest spełniony. Z całym respektem dla prowadzonej przez Sąd Najwyższy argumentacji nie wydaje się, aby uprawdopodobnienie pozytywnej weryfikacji tego testu zostało w uzasadnieniu dokonane. Zdaje się ono raczej ograniczać do konstatacji, iż ma to miejsce. Trudno taką podbudowę teoretyczną rozwiązania istotnej kwestii jurydycznej uznać za wystarczającą. Ponadto orzeczenie wydaje się nie analizować w uzasadnieniu w sposób dogłębny problemu dobra prawnego⁶. A przecież podstawowym, brzegowym warunkiem pozy-

⁴ OSNKW 2011, nr 7, poz. 58.

⁵ Tożsamy pogląd został wyrażony w wyroku SO w Krakowie z dnia 23 grudnia 2014 r., IV Ka 881/14, LEX nr 1870428.

⁶ W tym zakresie warto wskazać na pogląd SN, wyrażony na gruncie prawa ekstradycyjnego, że dla wykazania, iż nie doszło do materializacji przeszkód ekstradycyjnych (w tym braku podwójnej przestępczości czynu) konieczne jest zgłębienie problematyki tzw. przestępstw o charakterze krajowym. Zob. postanowienie SN z dnia 16 października 2014 r., II KK 264/14, LEX nr 1515373.

tywnej weryfikacji zasady podwójnej karalności jest istnienie (normatywne zadekretowanie) – w tym w Polsce – interesu prawnego przesądzającego o konieczności pociągnięcia do odpowiedzialności za danego typu zachowania. Wydaje się to być wręcz *ratio legis* odpowiedzialności za przestępstwa popełniane za granicą⁷. Istnienia dobra prawnego, w które godzi przestępstwo popełniane za granicą, nie wolno domniemywać nawet wówczas, kiedy byłoby to wysoce prawdopodobne, jak ma to miejsce w niniejszym wypadku. Jedną z podstawowych zasad prawa karnego, mającą pierwszoplanowe znaczenie gwarancyjne, jest bowiem zasada dostatecznej określoności typów czynów zabronionych (*nullum crimen sine lege certa*), która nakłada na ustawodawcę obowiązek zachowania maksymalnej precyzji w procesie projektowania przepisów karnych, prowadzący do rezultatu umożliwiającego jednoznaczne rozróżnienie zachowań karalnych od zachowań niekaralnych, zaś w klasie zachowań karalnych – jednoznaczne rozróżnienie zachowań realizujących znamiona poszczególnych typów przestępstw. Niezachowanie takiej precyzji nie powinno jednak skutkować rozszerzającą wykładnią, jak się wydaje trudną do pogodzenia z zasadą *in dubio pro libertatem*.

Rozwiązań idących w sukurs przywołanej normie gwarancyjnej nie trzeba daleko szukać. Wszak w wypadku ochrony transgranicznych interesów finansowych wprowadzono wyjątek dla ochrony interesów finansowych UE przez wyraźne określenie ochrony ponadnarodowych dóbr prawnych (art. 3 § 3a i § 5 k.k.s.). Kolejny przykład jest z pewnością jeszcze bardziej przemawiający do wyobraźni. Jeśli ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie art. 247a k.k.⁸, to pojawia się pytanie, czy taka decyzja legislacyjna – i to w wypadku, w którym istnieje wyraźny, określony w sposób ostry, wspólny interes (oczywiste uniwersalne dobro prawne) – jest zbyt cenną ornamentyką. Snując dalej analogię, jak ma się rzecz z przestępstwami wojskowymi, dla których międzynarodowe prawo karne wprowadza specyficzny wyjątek (przeszkodę wojskowego charakteru przestępstwa), tym samym niejako uznając brak warunku podwójnej karalności już „na etapie” *in abstracto*?⁹

Należy teraz zastanowić się, o jakim warunku podwójnej karalności, jako pozytywnie zweryfikowanym, wydaje się twierdzić w uzasadnieniu Sąd Najwyższy. W piśmiennictwie wyróżnia się bowiem warunek podwójnej przestępczości

⁷ J. Piskorski, *Tak zwany warunek podwójnej przestępczości w polskim prawie karnym materialnym*, [w:] *Koncepcje suwerenności. Zbiór studiów*, red. I. Gawłowicz, I. Wierchowicka, Szczecin 2006, s. 259.

⁸ Przewidujący odpowiedzialność karną m.in. za składanie fałszywych zeznań przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym. Przepis został dodany przez art. 1 pkt 14 ustawy z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2010 r., nr 98, poz. 626).

⁹ Zob. np. art. 4 europejskiej Konwencji o ekstradycji z dnia 13 grudnia 1957 r., ETS nr 24.

*in abstracto*¹⁰ oraz *in concreto*¹¹. Z braku szczegółowej argumentacji domniemywać można, iż chodzi tu o warunek podwójnej karalności *in abstracto*, istotny z punktu widzenia pomocy prawnej. Tymczasem wydaje się tu chodzić o przypisanie jurysdykcji¹². Nawet jeśli warunek podwójnej karalności *in abstracto* jest spełniony (co z powyżej przedstawionych pokrótce względów nie ma miejsca), to należało zastanowić się dalej, czy spełniony jest warunek podwójnej karalności *in concreto*¹³. Tego Sąd Najwyższy nie uczynił, co – jak wspomniano wyżej – można uznać za dorozumiane przyjęcie rozumienia *in abstracto*.

Sumując, z przeprowadzonej przez Sąd Najwyższy argumentacji wynikałoby niejako *per analogiam*, że nie potrzeba klauzuli wzajemności w wypadku ścigania przestępstw przeciwko państwu¹⁴ ani też przytaczanych wyżej rozwiązań normatywnych, które wyraźnie kryminalizują dany typ zachowania, o ile uznamy, że dane zachowanie godzi w dobro w jakiś sposób „uniwersalne”.

Podkreślić należy, że istnieją silne racje aksjologiczne za kryminalizacją przestępstwa fałszywych zeznań przed zagranicznym sądem w państwie członkowskim UE. Racje te częściowo wynikają z przekazania w Traktacie Lizbońskim pewnych kompetencji legislacyjnych w obszarze wymiaru sprawiedliwości, choć istniałyby nawet bez takiego aktu przekazania¹⁵. Powtórzmy, że zastosowane

¹⁰ Dla materializacji którego wystarczające jest wypełnienie przez dany czyn znamion określonych w normie sankcjonowanej zawartej w przepisie ustawy karnej – zagranicznym odpowiedniku części szczególnej polskiego kodeksu karnego. Zob. np. M. Plachta, *The Role of Double Criminality in International Cooperation in Criminal Matters*, [w:] *Double Criminality: Studies in International Criminal Law*, ed. N. Jareborg, Uppsala 1989, s. 108.

¹¹ Jest on spełniony tylko w sytuacji, gdy za dany czyn jest możliwe przeprowadzenie postępowania karnego i wymierzenie kary w miejscu jego popełnienia, tj. nie zachodzi żadna okoliczność wyłączająca przestępczość i karalność. *Ibidem*.

¹² O dystynkcjach pomiędzy warunkiem podwójnej przestępczości w ramach pomocy prawnej a warunkiem tym jako przesłance jurysdykcyjnej pisze C. Van den Wyngaert, *Double Criminality as a Requirement to Jurisdiction*, [w] *Double Criminality...*, s. 43–56.

¹³ Za takim ujęciem warunku podwójnej przestępczości jako przesłanki jurysdykcyjnej opowiada się znaczna część przedstawicieli doktryny. Zob. P. Hofmański, *Komentarz do art. 111 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2012, s. 584; A. Sakowicz, *Komentarz do art. 111 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2: *Komentarz do art. 32–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2010, s. 1043; A. Wąsek, *Komentarz do art. 111 k.k.*, [w:] M. Kalitowski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2: *(art. 32–116)*, Gdańsk 1999, s. 345; J. Raglewski, *Komentarz do art. 111 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. 1: *Komentarz do art. 1–116 k.k.*, red. A. Zoll, Warszawa 2007, s. 1133. Zob. również: wyrok SO w Białymstoku z dnia 6 lutego 2014 r., VIII Ka 790/13. Odmienne zaś: G. Łabuda, *Komentarz do art. 111 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2012, s. 661; T. Gardocka, *Komentarz do art. 111 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. Stefański, Warszawa 2015, s. 644.

¹⁴ Na przykład art. 136 i 137 § 2 k.k.

¹⁵ Już w latach 70. XX w. L. Gardocki stwierdził, że wąska interpretacja przepisów chroniących dobra krajowe o charakterze publicznym ogranicza ramy funkcjonowania pewnych instytucji międzynarodowej współpracy w sprawach karnych, zaś odrzucenie „egoistycznej” interpretacji leży

przez Sąd Najwyższy w istocie wykładni zbliżonej do funkcjonalnej pozwala na sformułowanie pytania, czy tym samym stosujący prawo z wystarczającą pieczołowitością czyni zadość zasadzie określoności znamion przestępstwa.

BIBLIOGRAFIA

- Europejska Konwencja o ekstradycji z dnia 13 grudnia 1957 r., ETS nr 24.
- Gardocka T., *Komentarz do art. 111 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. Stefański, Warszawa 2015.
- Gardocki L., *Zagadnienia internacjonalizacji odpowiedzialności karnej za przestępstwa popełnione za granicą*, Warszawa 1979.
- Hofmański P., *Komentarz do art. 111 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2012.
- Łabuda G., *Komentarz do art. 111 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2012.
- Nita B., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29 marca 2011 r., III KK 365/10*, „Palestra” 2012, nr 4.
- Piskorski J., *Tak zwany warunek podwójnej przestępczości w polskim prawie karnym materialnym*, [w:] *Koncepcje suwerenności. Zbiór studiów*, red. I. Gawłowicz, I. Wierzchowicka, Szczecin 2006.
- Płachta M., *The Role of Double Criminality in International Cooperation in Criminal Matters*, [w:] *Double Criminality: Studies in International Criminal Law*, ed. N. Jareborg, Uppsala 1989.
- Postanowienie SN z dnia 16 października 2014 r., II KK 264/14, LEX nr 1515373.
- Raglewski J., *Komentarz do art. 111 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. 1: *Komentarz do art. 1–116 k.k.*, red. A. Zoll, Warszawa 2007.
- Sakowicz A., *Komentarz do art. 111 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2: *Komentarz do art. 32–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2010.
- Uchwała SN z dnia 26 kwietnia 1995 r., I KZP 7/95, OSNKW 1995, nr 7–8, poz. 42.
- Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2010 r., nr 98, poz. 626).
- Wąsek A., *Komentarz do art. 111 k.k.*, [w:] M. Kalitowski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2: (art. 32–116), Gdańsk 1999.
- Wyngaert C. Van den, *Double Criminality as a Requirement to Jurisdiction*, [w] *Double Criminality: Studies in International Criminal Law*, ed. N. Jareborg, Uppsala 1989.
- Wyrok SN z dnia 29 marca 2011 r., III KK 365/10, OSNKW 2011, nr 7, poz. 58.
- Wyrok SO w Białymstoku z dnia 6 lutego 2014 r., VIII Ka 790/13, LEX nr 1893823.
- Wyrok SO w Krakowie z dnia 23 grudnia 2014 r., IV Ka 881/14, LEX nr 1870428.

zwłaszcza w interesie państw utrzymujących szerokie kontakty różnego rodzaju. Zob. L. Gardocki, *Zagadnienia internacjonalizacji odpowiedzialności karnej za przestępstwa popełnione za granicą*, Warszawa 1979, s. 137.

SUMMARY

The issue of crimes with (*prima facie*) strictly national character is one of the most controversial in the relevant literature. It can be dealt with on two levels: procedural (international cooperation in criminal matters) and substantive (jurisdictional). This second level was touched upon in the case of the judgment of the Supreme Court of 29 March 2011 (III KK 365/10), in which it was recognised that the so-called internationalisation of criminal law enforcement must be connected to universalisation of legal goods. The authors argue both with the judgment itself and with the arguments that justify such a universal approach in the opinion of the Supreme Court.

Keywords: false statements; crimes committed abroad; national legal goods